

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Akademija ženskog liderstva

MATERIJALI ZA TRENING

Niš, 07-10. oktobar 2015.

RODNA RAVNOPRAVNOST ¹

Rodna ravnopravnost pretpostavlja da muškarci, žene, osobe drugačijih rodni identiteta, imaju jednake preduslove za ostvarivanje ljudskih prava.

Osim toga, rodna ravnopravnost pretpostavlja i da postoje jednake mogućnosti za muškarce i žene da doprinesu kulturnom, političkom, ekonomskom, socijalnom i nacionalnom napretku, kao i da imaju identične mogućnosti da uživaju sve koristi i beneficije od napretka jedne zajednice².

Zašto je rodna ravnopravnost naša tema ?

Uprkos brojnim primerima zvaničnog priznanja i pomaka na tom polju, rodna ravnopravnost još uvek nije prisutna u svakodnevnom životu. U praksi, žene i muškarci nemaju ista prava, osobe drugačijih rodni identiteta su često žrtve različitih oblika diskriminacije.

Društvene, političke, ekonomske i kulturne nejednakosti su i dalje prisutne – primer za to su razlike u platama, nejednaka zastupljenost u političkom životu, neravnomerna podela rada i odgovornosti u privatnoj sferi i sl. Ove neravnopravnosti su zapravo rezultat društvenih odnosa izgrađenih na osnovu brojnih stereotipa prisutnih u porodici, obrazovanju, kulturi, medijima, poslovnom svetu, društvenim organizacijama, državnoj administraciji...

Ove neravnopravnosti je moguće menjati kroz usvajanje novih pristupa i strukturalnih promena u svim oblastima javnog života, kao i podržavanjem promena u privatnoj sferi .

ZAŠTO GOVORIMO O RODNOJ, A NE POLNOJ RAVNOPRAVNOSTI ? U ČEMU JE RAZLIKA ?

Pol i rod

Ljudi se **uglavnom** rađaju kao osobe ženskog ili muškog **polu** (eng. Sex). Kada govorimo o polu, govorimo o njihovim biološkim (telesnim karakteristikama). Muška i ženska tela se razlikuju i imaju različite uloge u procesu reprodukcije. Ova biološka razlika između žena i muškaraca postoji u svim vremenima i na svim geografskim dužinama, bez obzira na uslove života, socijalni status, etničko ili raso poreklo.

Dugo vremena se verovalo da ova biološka razlika (pre svega različita uloga muškaraca i žena u procesu reprodukcije, ali i druge telesne razlike), presudno određuje dalje uloge muškaraca i žena u životu. Tako je npr. podela poslova na muške i ženske ili razlika u statusu žena i muškaraca u zajednici, smatrana prirodnim, tj. odgovara **prirodnim ulogama** muškaraca i žena (žena rađa decu, pa je prirodno da se ona o njima stara, muškarac je fizički jači pa je prirodno da bude glava porodice, da više zarađuje i donosi ključne odluke u zajednici)

¹Preuzeto sa on-line kursa rodna ravnopravnost <http://www.e-jednakost.org.rs/kurs> . Izradu kursa je finansirala CIDA kao deo podizanja kapaciteta CIDA partnera u oblasti rodne ravnopravnosti. Kurs je potpuno besplatan, a mogu ga koristiti svi, od NVO aktivistkinja/aktivista, preko zaposlenih u javnoj upravi do političarki/političara kako bi stekli osnovna znanja o rodnoj ravnopravnosti.

Sam kurs, kao i većina tekstova su na srpskom jeziku. Svako ko uspešno položi test, bice u prilici da odštampa sopstveni sertifikat.

²Adaptirano prema, Evropska povelja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou

Za razliku od pola, **rod** (eng. Gender) je društveno oblikovanje biološkog pola žena i muškaraca. Pokazuje na koji način jedno društvo vidi ulogu žene i muškarca i odnosi se na čitav spektar ideja i očekivanja koji se tiču tih uloga. Ova očekivanja odnose se na to kako žene i muškarci treba da izgledaju, kako da se **ponašaju** u određenim situacijama, tj. određuju tipično ženske i tipično muške karakteristike i sposobnosti. Ove ideje i očekivanja su naučeni, odnosno stečeni u porodici, školi, pod uticajem medija, verskih ideologija, u kulturnim i drugim institucijama.

Rod je dinamična kategorija koja se menja u različitim vremenskim periodima i razlikuje se od jedne kulture do druge, od jedne društvene grupe do druge, čak i u okvirima jedne iste kulture i unutar samo jedne religije, kraja ili grada. Muškarci i žene u Beogradu, žive drugačije nego muškarci i žene u Africi, različite starosne generacije žena i muškaraca ponašaju se na različite načine (različito se oblače, imaju različite stavove o tome šta priliči ženama, a šta muškarcima i sl.)

RODNE ULOGE I IDENTITETI

Rodne uloge su zbir karakteristika, načina ponašanja, stavova, aktivnosti, normi, obaveza i očekivanja koje određeno društvo ili kultura dodeljuje i zahteva od osoba s obzirom na njihov propisani pol.

Dakle ljudi se rađaju kao pripadnici/ce muškog ili ženskog pola, ali se uče da budu dečaci i devojčice, žene i muškarci. Rodna pravila usvajaju se od kulture, roditelja, vršnjaka, škole, medija, običaja, religije, tržišta, umetnosti... Ovo naučeno ponašanje sačinjava **rodni identitet** i određuje rodne uloge.

Iako je uobičajeno da se govori isključivo o ženskom i muškom polu u ženskom i muškom rodu, u stvarnost se rodni identiteti ne mogu tako lako objasniti i prikazati.

Jedan broj ljudi rađa se bez jasno određenih polnih karakteristika (**intersex osobe**), a čitave grupe ljudi različito definišu svoje rodne identitete (transrodne osobe)

Zato se danas često govori o **trećem rodu** ili se koristi zajednički termin transrodne osobe, čime se promoviše postojanje različitih načina iskazivanja rodni/polnih identiteta koji su drugačiji od tradicionalnih.

ZAŠTO JE ROD NAŠE PITANJE ?

Različite rodne uloge su u fokusu našeg interesovanja zato što u praksi izazivaju neravnotežnost između žena i muškaraca. Ove „neravnotežnosti“ možemo uočiti na različite načine:

- **Neravnotežna pozicije žena i muškaraca u društvu**
- **Različito distribuirana politička moć (donošenje odluka, predstavljanje)**
- **Nejednakosti u privatnoj sferi (u domaćem, neplaćenom radu)**
- **Razlike u pravnom statusu (nasleđivanje, vlasništvo...)**
- **Rodna podela rada u okviru ekonomije**
- **Nasilje nad ženama, kao najrasprostranjeniji oblik kršenja ljudskih prava**
- **Diskriminatorni stavovi i prakse**

U čemu je razlika između rodne ravnopravnost i ženskih prava ?

Svi ljudi poseduju određena prava od samog rođenja naprosto zato što su ljudska bića. Ova prava poznata su kao ljudska prava. Ljudska prava postoje kako bi se zaštitile osnovne ljudske slobode i nepovredivo ljudsko dostojanstvo. Međutim, kada govorimo o ovim pravima moramo imati na umu da se ljudi jako razlikuju. Ljudi su deca, mladi i odrasli, žene i muškarci, zaposleni i nezaposleni, iz grada i iz sela, obrazovani i neobrazovani, siromašni i bogati, korisnici invalidskih kolica, različite etničke i verske pripadnosti i sl. Mogli bi smo naobrojati još mnogo, mnogo razlika i svaka od njih utiče na to u kojoj meri možemo da koristimo svoja prava. Tako u praksi univerzalni koncept ljudskih prava često ne obuhvata, ni u sadržaju a posebno u primeni, potrebe i prava žena i devojaka. Otud potreba za definisanjem ženskih prava.

Prilikom definisanja koncepta ženskih ljudskih prava polazi se od činjenice da žene imaju drugačije društvene uloge/vode drugačije živote od muškaraca i da upravo ta razlika stvara neravnotežu u primeni/poštovanju ljudskih prava. Dakle reč je o specifičnom kršenju ili neprimenjivanju prava žena zato što su žene. Njihov položaj kako u društvu tako i porodici, u najvećoj meri određen je društveno/rodno očekivanim ulogama i stereotipima. Stereotipi vezani za pol, po pravilu, zanemaruju specifične interese i potrebe žena. Stoga ženska prava nisu neka potpuno nova generacija prava (često se cuje kao argument ja nisam za ženska jer sam za opšte ljudska prava) već se odnose na čitav niz mera/akcija koje država treba da preduzme da bi ženama osigurala jednako uživanje/poštovanje ljudskih prava.

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama (CEDAW) iz 1979. godine, predstavlja najobuhvatniji dokument koji se odnosi na ženska ljudska prava³.

U praksi se često pitanja rodne ravnopravnosti izjednačavaju sa ženskim ljudskim pravima, tj. kada se govori o rodnoj perspektivi posmatra se isključivo pozicija žena i devojaka u određenoj oblasti ili zajednici. To je razumljivo imajući na umu činjenicu da svuda na planeti pozicije žena i devojaka još uvek nisu izjednačene sa pozicijama muškaraca/mladića, da postoje specifični problemi vezani isključivo za žene (npr. reproduktivna prava, nasilje nad ženama i sl.) i da je istorijski priča o rodnoj ravnopravnosti zaista bila usmerena na ukazivanje/menjanje neravnopravnog položaja žena i devojaka u zajednici.

Danas, kada govorimo o rodnoj ravnopravnosti zapravo gledamo i žene i muškarce i njihove međusobne odnose, jer razumemo da se odnosi moći i neravnopravnosti mogu promeniti samo ako se menjaju rodne uloge i stereotipi i jednih i drugih (rodni stereotipi često ograničavaju muškarce/mladiće kao i žene/devojke).

Važno je na kraju istaći da oba koncepta (rodna ravnopravnost i ženska prava) doprinose većem poštovanju ljudskih prava i uspostavljanju ravnopravnijih odnosa u zajednici.

³ Prema **Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama** osnovni zadatak države je da, nacionalnim ustavima, zakonima i podzakonskim aktima prizna i u svim slučajevima zaštiti ženska ljudska prava. Države su, takodje, dužne da ukinu kaznene odredbe i običaje, i napuste svaku vrstu prakse kojima se uspostavlja i održava diskriminacija nad ženama. Ovu Konvenciju usvojile su UN 1979 god. i ona predstavlja jedan od ključnih mehanizama za poštovanje ljudskih prava. Država

UMEĆE POLITIČKOG BESEDNIŠTVA

Rezime: Autor polazi od teze da u modernom društvu, u uslovima demokratskog takmičenja, u kojem je govor presudan posrednik, govornička moć je prvorazredni uslov za doseganje visokog ugleda u društvu. Nakon osnovnih naznaka o pojmu i razvoju retorike, on je posebno analizirao političko besedništvo – pojam, karakteristike i vrste. Budući da se uspeh političkog govornika odvija u trouglu: ličnost govornika – beseda/govor – auditorijum, on je detaljno analizirao svaki od ovih elemenata kao i ulogu političkih savetnika. Završni deo rada je posvećen političkom besedništvu u Srbiji i analizi vrlina i mana aktuelnih srpskih političara kao besednika (S. Miloševića, V. Draškovića, V. Šešelja, Z. Đinđića, D. Mićunovića, V. Koštunice, B. Tadića, A. Vučića i dr.). Zaključak je da su Srbi narod velikog govorničkog talenta, ali su ostali uskraćeni u njegovom razvoju i afirmaciji, tako da su postali primer besedničke nekulture. Tome su nesporno doprinele društvene prilike tokom poslednjih sedamdeset godina u kojima su sistematski negirani principi i vrline političkog besedništva.

Ključne reči: retorika, političko besedništvo, govornik, beseda, auditorijum, politički marketing, politički savetnici.

1. Zašto i čemu seminar retorike danas i ovde?

1. – Oslanjajući se na bogatu retoričku baštinu Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i njegove korifeje besedništva (od Jovana Sterije Popovića, pisca našeg prvog udžbenika retorike, i Dimitrija Matića, preko Slobodana Jovanovića, Živojina Perića, Đorđa Tasića, Mihaila Ilića, Dragoljuba Jovanovića, do Mihaila Konstantinovića i Mihaila Đurića), grupa entuzijasta na čelu s prof. dr Obradom Stanojevićem i prof. dr Simom Avramovićem se latila teškog i nezahvalnog zadatka. Naime, oni pokušavaju da ovaj narod i njegov jezik oslobode naslaga prošlosti u vidu birokratskog žargona, poltronskih hvalospeva, izandalih fraza, nepotrebnih tuđica. Oni bi da pomognu da se političke debate upristoje i podignu na viši kulturni nivo. Nošeni tim uverenjem i entuzijazmom ovi sveštenici lepe reči tokom poslednjih petnaest godina organizuju takmičenja u besedništvu, seminare, tribine, kurseve, pišu knjige o besedništvu i retorici. Oni pokušavaju da podsete da Biblija počinje rečenicom: "U početku beše reč" i da su velike religije nastale s velikim prorocima i njihovim sjajnim besedama; da objasne vezu između starogrčkog "Govori da bih te video" i savremene nauke o neponovljivim modulacijama ljudskog glasa; da pojasne zašto je besedništvo kći slobode i so demokratije.

Nije li to zaludan posao u Srbiji, zemlji prejakih reči od kojih se strada kao od metka? U zemlji političkih bajalica, opšte graje i brbljanja gde niko nikoga ne sluša? Gde nije bitno ni šta se govori, ni kako, već samo ko govori? U zemlji prepunoj političkih narcisa i barbarogenija-silbena kojima Demosten, Ciceron, Džeferson i Danton nisu ni do kolena. U zemlji čiji vodeći političari "kad uzmu reč ne znaju o čemu će da govore, kada govore, ne znaju o čemu govore, i kada završe, ne znaju šta su kazali" (Čerčil). Uz to, reč je o zemlji u kojoj većina učenih ljudi misli da se besednik rađa, a ne stvara, da dobrom besedniku nije potrebno poznavanje nikakvih veština i pravila ukoliko ima temu i ubeđenje. (Katon stariji je govorio: "Rem tene, verba sequetur" – Drži se teme, reči će same doći). Postoji uverenje da su pravila

retorike rasuta po raznim naukama i da ona samo sputavaju dobrog govornika. Najzad, nije li i veliki Hegel cinično zaključio: “To što ćemo nešto više saznati o organima za varenje ne znači da će oni bolje variti hranu.”

Ipak, uprkos tome, sizifi iz Institutio oratoria otisnuli su se odvažno po bespuću Srbije odlučni da daju svoju “Reč za demokratiju”. Pomenute teškoće, ironični podsmeh, nerazumevanje pa i osude “previše smelih i slobodnih” beseda, nisu ih obeshrabrili. Jer, na primeru velikih besednika oni su shvatili da tek talenat udružen sa obrazovanjem i proverom u praksi daje rezultat. “Fabricando fit faber” – “Kovanjem se postaje kovač”. Pomenimo da je jedan od najvećih grčkih besednika Demosten imao govornu manu i tikove ramenom, a Ciceron, najveći rimski besednik, bio je nežne građe, glas mu je pri uzbuđenju bio slab. Međutim, oni su upornom vežbom uspeali da otklone slabosti i postali su vrhunski umetnici lepe reči. To je još jedan dokaz da se jake ličnosti i veliki besednici ne stvaraju u idealnim uslovima, već kao odgovor na izazov, u muci da se savladaju teškoće i slabosti.

2. – Po preovlađujućem mišljenju, retorika je upotreba jezika kao veštine ubeđivanja koja se zasniva na organizovanom znanju. Reč “retorika” je grčkog porekla (rhetor) i prvobitno je označavala onog koji podnosi zahtev, po pravilu sudu. Kasnije je značenje reči “retor” proširivano i označavalo govornika, a potom učitelja besedništva. Slično značenje je imala u starom Rimu latinska reč “orator” – govornik, onaj koji se obraća nekom, koji moli. Rani grčki i rimski besednici su retoriku vezivali za veštinu sporenja i vođenja rasprave, za sposobnost i moć ubeđivanja. Oni su uočavali distinkciju koja će kasnije biti osporena između eloquentie – praktičnog besedništva i retorike – teorije besedništva.

Tokom svog razvoja od V veka pre nove ere do danas, retorika je poprimala različita značenja, imala različite upotrebe i zloupotrebe. O njoj su vođeni i vode se sporovi i žučne rasprave, često sofističkog ili apropijskog karaktera (da li su besedništvo i retorika sinonimi, da li je retorika veština, umetnost ili nauka, da li se ona zasniva na estetskom ili logičkom principu, ima li razlike između govora i besede, usmenog i pismenog saopštavanja misli itd.

Slični sporovi se vode i oko vrsta besedništva. Najčešća podela u udžbenicima retorike je prema sadržini (sudske ili forezične, političke ili deliberativne, crkvene ili omilitika, vojničke i prigodne ili epidiktičke), prema načinu pripreme (pripremljene ili improvizovane), prema auditorijumu (besede masovnom auditorijumu, govori na manjim skupovima i obraćanje putem radija i TV) i prema tehnici (klasične besede i debate). “Tri su stožera oko kojih se kreće besedništvo: istina, dobro i lepo. Istina treba da bude krajnji cilj sudskog besedništva, dobro i korisno (što ima veze sa etikom) svrha političkog, a lepota pohvalnog (epideitičkog)” (S. Petrović).

3. – Osnovna svrha ovog seminara retorike nije da odgovori na ova pitanja i dileme već da popuni prazninu koju redovni školski programi ostavljaju u govorničkom umeću i u govornom izražavanju uopšte. Govorničko umeće koje daje ovaj seminar, namenjeno je prvenstveno mlađim javnim delatnicima iz različitih oblasti, radi razvoja njihove sposobnosti i jačanja u njima težnje prema intelektualnom elitizmu. U modernom društvu, u uslovima demokratskog takmičenja, u kojem je govor presudan posrednik, govornička je moć prvorazredni uslov za doseganje visokog ugleda i mesta u društvu.

Dakle, cilj seminara je da pomogne da se javni delatnici i njihov jezik oslobode naslaga prošlosti u vidu birokratskog žargona, ulizičkih hvalospeva, izandalih fraza, nepotrebnih tuđica; da se političke debate

upristoje, tako da se ne moramo stideti načina na koji raspravljaju naši političari na javnoj sceni. Jer, izneti rečito svoja gledišta i programe, pridobiti narod za neku ideju, umeti nadgovoriti protivnika u debati, upotrebiti prave reči kritike onih koji su na vlasti – sve to zahteva poznavanje retorike. Pedagoški kredo ovog seminara je pedagogija osvajanja (ne usvajanja) znanja, a **moto je misao Monteskijsa: "Dobro je stvoriti demokratiju za narod. Ali postoji još nešto značajnije: odgojiti narod za demokratiju!"**

KRATKO UPUTSTVO

Za pisanje govora

- Prvi korak u pisanju govora koji će ostaviti utisak je - znati svoju publiku, a zatim u skladu s tim, odabrati temu na način koji će biti relevantan baš za nju
- Pripremite pregled ključnih komponenti vaše glavne ideje, kao što je glavna poruka koju želite da prenesete publici. Takođe, odlučite se koji je to krajnji cilj koji želite da postignete govorom.
- Vaše ideje i misli trebalo bi da budu izražene kroz jednostavne rečenice koje su lako razumljive.
- Nakon što ste napisali konture govora, počnite prikupljanje relevantnih materijala koje ćete ugraditi u govor. Morate prikupiti sve informacije i činjenice iz autentičnih izvora. Takođe, možete koristiti neke dobre citate iz poznatih govora velikih govornika.
- Počnite pisati govor. Morate stvoriti obris vašeg govora. Pobrinite se da sadrži ključne elemente - uvod, razradu i zaključak.
- Odlučite za uvod. Postoji nekoliko opcija koje možete isprobati. Na primer, možete započeti svoj govor snažnim citatom, kratkom pričom, duhovitom anegdotom, zapanjujućom statistikom... Bez obzira na uvod koji ste izabrali za svoj govor, pobrinite se da je zanimljiv, takav da zainteresuje publiku
- Napišite razradu govora. Treba izlagati na logičan i razumljiv način. Proverite jeste li jasno objasnili svoje ideje i misli, da li ste argumetovali relevantnim dokazima i činjenicama.
- Uđite „u cipele“ vaše publike i analizirajte - imali vaš govor za njih smisla.
- Sada dodajte moćno zatvaranje. Vaš kraj mora biti uvjerljiv, takav da ostavlja trajan uticaj na publiku.

Ako niste zadovoljni, ostavite pisanje govora neko vreme. Vratite mu se za nekoliko sati ili narednog dana.

Izvodi iz govora Klare Cetkin (1857 – 1933)

Za oslobođenje žene

(iz govora na međunarodnom Kongresu radnika, Pariz, 19. juli 1889)

"Socijalistkinje moraju znati, da je pri današnjem ekonomskom razvoju rad žene neophodan; da prirodna tendencija rada žena ukazuje na to da radno vreme, kojem se svaka osoba mora posvetiti, za ženu ili skraćuje ili da bogatstva društva rastu; da se ne radi o radu žene koji po svom kvalitetu i u konkurentnom odnosu sa radom muškarca određuje niže plate za ženu, već da se radi o iskorištavanju rada žena od strane kapitalista.

Oni koji su se svojom čašću pred licem čovečanstva obavezali na oslobođenje, ne smeju dopustiti da cela jedna polovina ljudskog roda zbog ekonomske i socijalne zavisti bude osuđena na ropstvo. Onaj ko želi dopustiti tlačenje radnika od strane kapitalista, dopustiće i tlačenje žene od muškarca; a ona će ostati potlačena sve dok ekonomski ne bude nezavisna. Jedan od nezaobilaznih uslova za ovo oslobođenje i nezavisnost je rad. Ukoiko je cilj da žena postane slobodno ljudsko biće, onda ženama ne treba oduzimati rad, niti skraćivati njihovo radno vreme, a ni ograničavati oblasti u kojima žene mogu raditi, osim u nekim sasvim retkim slučajevima.."

Odgoj dece je zajedničko delo roditelja

(iz govora u Manhajmu Dan partije SPD 1906. godine)

"Kako muškarac i žena pripadaju jedno s drugim pri stvaranju deteta, tako i pripadaju jedno s drugim pri odgoju deteta, jer odgoj je drugo stvaranje deteta i u mnogo slučajeva i važniji deo stvaranja deteta, a kasnije čoveka. Zbog toga je neophodno da duhovna i običajna snaga koju muškarac ima na svojoj strani, te ista ta sa ženske strane deluju u harmoniji i doprinesu što boljem razvoju ličnosti deteta. Zbog toga mi svečano objavljujemo da delo odgoja deteta ne sme biti isključivo samo delo majke, već mora biti zajedničko delo roditelja [...].

Kroz način na koji se roditelji odnose prema radu i najmlađem i najnježnijem detetu mogu usaditi misao da za socijalnu vrednost postoji samo jedna vrsta rada, društveno potreban i društveno koristan rad. S tim u vezi, htela bih sasvim jasno naglasiti dužnost roditelja, da svoje devojčice i dečake ne odgajaju sa predrasudama, koje kažu da postoje poslovi koji su nedostojni muškarca, ali odgovaraju ženama. Devojčice i dečaci treba da obavljaju sve poslove koje za njih donosi domaćinstvo sa jednakom spretnošću i zadovoljstvom."

Deviza je, pobediti fašizam!

(iz uvodnog govora kao počasna predsednica, august 1932.)

"Zahtev ovog časa je zajednički i jedinstven front svih radnika kako bi se pobedio fašizam, kako bi na taj način zarobljeni i iskorišteni dobili moć i snagu njihovih organizacija, i pravo na psihički život. Pred ovom obavezujućom istorijskom potrebom moraju ustuknuti sva politički, sindikalno, religiozno razdvojena

stanovišta. Svi koji su ugroženi, svi koji pate, svi koji traže svoje oslobođenje pripadaju u jedinstveni front za borbu protiv fašizma i njegovih pristalica u vladi!..."

Dr. Martin Luther King Jr.

I have a dream

Govor održan povodom Marša na Vašington 28. augusta 1963.

pred 250.000 ljudi na Lincoln Memorialu

Radujem se što danas zajedno sa vama učestvujem u jednom događaju koji će ući, kao najveća demonstracija za slobodu, u istoriju naše nacije. Pre stotinu godina jedan veliki Amerikanac, u čijoj seni danas simbolično stojimo, potpisao je proklamaciju o emancipaciji. On je nakon dugih godina zatočeništva došao kao svetlo dana. Ali stotinu godina kasnije crnci još nisu slobodni. Stotinu godina kasnije crnci su još uvek sputani lancima rasne podele i lancima diskriminacije. Stotinu godina kasnije crnci još uvek kaskaju na margini društva i u sopstvenoj zemlji se nalaze u egzilu. Zbog toga smo mi danas i došli ovde, da štetnu situaciju po sve nas još više dramatižujemo. U određenom smislu reči, mi smo došli u glavni grad naše države da unovčimo jedan ček. Kada su arhitekta naše Republike potpisali Ustav i Objavu o nezavisnosti oni su zapravo potpisali priznanicu koju mi trebamo unovčiti, a to je ravnopravnost svih Amerikanaca. Ova priznanica sadrži obećanje da je svim ljudima - da svim, crncima jednako kao i belcima, zagarantovano neotuđivo pravo na život, slobodu i sreću. Danas je jasno da Amerika nije odgovorila na ono što stoji u ovoj priznanici, bar što se tiče crnaca. Umesto da ispuni sveto obećanje, Amerika je crncima dala ček na kojem piše: "bez pokrića". Ali, mi ne želimo verovati da je ova banka pravednosti bankrotirala. Mi ne želimo verovati da nema dovoljno novca u velikim sefovima mogućnosti ove zemlje. Tako smo se ovde okupili da unovčimo ovaj ček, koji će nam dati pravo na zahtev bogatstva slobode i sigurnosti. Ovde smo došli i da bi Ameriku podsetili na neizbježno SADA. Sada je vreme u kojem niko sebi ne može dozvoliti "period u kojem bi se strasti trebale stišati" ili pokušati da sredstvima umirivanja uspori proces koji kreće korak po korak ka napred. Sada je vreme da obećanja demokratije postanu stvarnost. Sada je vreme da se izađe iz mračne doline rasne podele i da se krene svetlim putem pravednosti za sve rase. Sada je vreme da se naša nacija iz tapkanja rasističke podele izdigne i učvrsti u bratstvu svih rasa. Sada je vreme da se dozvoli da pravednost postane stvarnost za svu Božiju decu. Bilo bi užasno za ovu naciju, ako ne bi spoznala hitnost trenutnog položaja. Ovo vruće leto opravdanog nezadovoljstva crnaca neće doći kraju pre nego počne živuća jesen slobode i pravednosti. 1963. nije kraj, nego početak. Ko se nada da su crnci sada zadovoljni, nakon što je puštena para, imaće loše osveštenje, kada nacija nastavi da se ponaša dalje kao i do sada. Neće biti ni mira ni odmora u Americi, dok crncima ne budu dostupna osnovna građanska prava. Oluje ustanka i dalje će uzdrnavati tvrđave naše nacije dok ne dođe svetli dan pravednosti. I to moram reći svom narodu, da stoji na pragu vrata koja vode u palatu pravde: dok pokušavamo da ostvarimo i dobijemo svoja prava, ne smemo nikako biti nepravedni ka drugima. Ne dozvolimo sebi da pijemo iz pehara gorčine i mržnje, da bismo utažili žeđ za slobodom. Našu borbu stalno moramo voditi na visokom nivou dostojanstva i discipline. Ne smemo dozvoliti da naš stvaralački protest

potone u fizičkoj sili. Uvek iznova moramo se dizati u one izvrsne visine na kojima se fizičkoj sili možemo suprotstaviti snagom naše duše.

Predivni novi borilački duh koji je obuhvatio sve crnce ne sme nas odvesti do tamo da na bilo koji način ne poštujemo belce. Jer mnoga naša bela braća - a to dokazuje i njihova prisutnost danas ovde - došli su do zaključka da je njihova budućnost neodvojivo povezana sa našom. Došli su do zaključka da se njihova sloboda ne može odvojiti od naše slobode. A ni mi ne možemo marširati sami. I kada marširamo, moramo se obavezati da ćemo i dalje nastaviti marširati. Ne možemo se okrenuti i vratiti. Postoje ljudi koji pitaju one koji za sebe zahtevaju građanska prava: "Kada ćete konačno biti zadovoljni?" Nikako ne možemo biti zadovoljni, dok god su crnci žrtve užasne brutalnosti policije. Nikako ne možemo biti zadovoljni, dok god naša umorna tela nakon dugog putovanja ne mogu naći smeštaja u motelima na selima ili u hotelima u gradovima. Nikako ne možemo biti zadovoljni, dok god se sloboda kretanja crnaca sastoji u tome da iz jednog malog getoa smeju preći u veći. Nikako ne možemo biti zadovoljni, dok god je našoj deci oduzeta sloboda i dostojanstvo natpisom na kojem stoji "Samo za belce". Nikako ne možemo biti zadovoljni, dok god crnac u Misisipiju nema pravo da bira, a crnac u New Yorku nema nikoga ko bi za njega glasao. Ne, nećemo biti zadovoljni, sve dok pravo ne prožubori kao voda, a pravednost ne zahuči kao jaka struja. Ja dobro znam da su neki od vas ovamo došli zbog velike tuge. Neki od vas su došli direktno iz zatvorskih ćelija. Neki su došli iz oblasti u kojima zbog svog zahteva za slobodom i pravdonošću bivate predmetom policijskih istraga i brutalnosti. Vi ste predstavnici stvaralačke patnje. Radite to tako i dalje i verujete u to da je nezaslužena patnja ima kvalitet razrešenja. Idite natrag u Misisipi, idite natrag u Džordžiju, idite natrag u Luizianu, idite natrag u geta velikih gradova na severu sa saznanjem da sadašnja situacija može biti promenjena. Ne dozvolite da padnemo u dolinu očajanja.

Danas vam kažem, prijatelji moji, uprkos poteškoćama današnjice i sutrašnjice, ja imam san. To je san koji je duboko ukorenjen u američkom snu. Imam san da će se jednoga dana ova nacija izdići i da će živeti po pravom kretu njenog postojanja: "Za nas je ova istina sama po sebi razumljiva: da su svi ljudi stvoreni jednaki".

Imam san da će jednoga dana na crvenim brdima Džordžije sinovi prijašnjih robova i sinovi prijašnjih robovlasnika sedeti zajedno za istim bratskim stolom.

Imam san da će jednog dana i sama država Misisipi, u kojoj vlada nepravednost i gde ona sa plamenom tlačenja živi svojim punim bićem, imam san da će se i ta država jednog dana pretvoriti u oazu slobode i pravednosti. Imam san da će moje četvero dece jednoga dana živeti u društvu u kojem se niko prema njima neće ponašati ovako ili onako zbog boje njihove kože, nego da će ih se tretirati onako kako to oni svojim karakterom zasluže. Imam danas jedan san...

Imam san da će jednog dana Alabama sa zlokočnim rasistima, sa njenim guvernerom, sa čijih usana su silazile reči kao "intervencija" i "anuliranje rasne integracije"..., da će tačno tamo u Alabami jednoga dana mali crni dečaci i male crne devojčice pružiti ruke malim belim dečacima i devojčicama kao braći i sestrama. Imam san da će se jednoga dana uzdići sve doline, a svi bregovi i planine da će se smanjiti. Da će se bregovita mesta poravnati, a neravna izglatači. I dobrota Gospodara biće svima vidljiva i svako meso će je spoznati. To je naša nada. Sa ovim uverenjem vratiću se natrag na jug. Sa ovim uverenjem biću sposoban da od brega očajanja, načinim kamen nadanja. Sa ovim uverenjem mi ćemo biti sposobni da neskladnosti naše nacije pretvorimo u zvuke predivne simfonije. Sa ovim saznanjem bićemo sposobni da zajedno radimo, da se zajedno molimo, da se zajedno borimo, zajedno idemo u zatvor, zajedno ustajemo za slobodu, u saznanju da ćemo jednoga dana biti slobodni. A to će biti dan, kada sva Božija deca u ovoj zemlji ovoj pesmi budu mogla dati novo značenje: "Moja zemljo, o

tebi, tebi zemljo slobode ja pevam. Zemljo, gde su moji očevi umirali, ponosu nacije, dopusti slobodi da siđe sa svih bregova." Ako Amerika treba da postane velika nacija, onda ovo mora biti istina. Tako dopusti slobodi da dođe sa silnih visina Nju Hampšira. Dopusti joj da dođe sa moćnih bregova Njujorka, dopusti slobodi da dođe iz Pensilvanije. Dopusti joj da dođe sa snegom pokrivenih Rocky Mountains iz Kolorada. Dopusti joj da dođe iz Kalifornije. Ali ne samo to, dopusti joj da dođe sa Džordžijas Stone Mountain. Dopusti joj da dođe iz Tenesis Lookout Mountain. Dopusti joj da dođe sa svakog brežuljka Misisipija, dozvoli joj da dođe sa svake uzvisine. Kad joj dozvolimo da dođe, kad joj dozvolimo da prođe kroz svaki grad i gradić, tada ćemo ubrzati dolazak dana, na kojem će sva deca Božija - crni i beli ljudi, Jevreji i pagani, protestanti i katolici - jedni drugima pružiti ruke i moći pevati stare crnačke duhovne pjesme: Konačno slobodan! Konačno slobodan! Veliki svemogući Bože, mi smo konačno slobodni!"

Savka Subotić

Čoveku je urođena težnja za emancipacijom. Menja se samo spoljašnjost i način izražavanja, osnova ostaje: prirodna potreba za hlebom, slobodom i jednakošću. Socijalno i žensko pitanje sve jače kuca na vratima pravičnosti. I opet duh vremena kaže „Unutra“! U suštini, oba pitanja su samo zahtev da se razbaštinjenima vrate njihova prirodna prava.

Iz govora održanog na VII Kongresu Međunarodnog saveza za žensko pravo glasa u Budimpešti 1913.

Pionirke ženskog pitanja treba najpre da vaspitaju žensku omladinu za rad na javnom polju te tako konkretnim primerima muškima dokažu da imaju sprema za taj poziv. Ne može se drugi korak pre prvog učiniti, niti sut sa rogačima boriti.

Emancipacija ženskinja mora prethoditi individualna emancipacija njihovog rada, a ne plagijatorstvo. Progres naroda i čovečanstva, to je suma individualnog napretka.

Srpska seljanka zajednički sa svojim mužem zarađuje za izdržavanje porodice. Ali, na nju pada veći teret, jer se muž ne brine o negovanju dece, to je dužnost žene. Mati troši od svoje snage i njome hrani svoje detence; ona otkida svome telu, od rada iznurenom, odmor noći i njemu ga žrtvuje.

Mi se nalazimo na raskršću stare i moderne kulture, u procesu pitanja o preimućstvu muškog i inferiornosti ženskog razuma. Ali na svakom raskršću protivurečnosti se dodiruju. Kao što je moderna kultura smanjila distancije u prostoru, pomoću pare i elektriciteta, tako će ona smanjiti distancije koje od vjkada postoje u pravu između muških i ženskih, posredstvom škole i civilizacije. Jer moderna kultura teži za tim da brutalnu silu potisne u njene granice, da na presto podigne humanizam, a on je identičan sa feminizmom.

Mužu je svet kuća, a ženi kuća - svet. Muž mačem i perom krči put kulturi, a žena ljubavlju i dobročinstvom. Tu je dakle prirodna podela rada, a tako i treba da bude dokle god mač ne zarđa u muškoj ruci, a ženskom peru ne dođe gvozdена logika, dokle god se muški duh sa ženskim srcem ne spoji, a žensko srce muškim duhom ne osnaži, jer u tome leži prirodni razvitak moderne kulture.

Za feministički pokret na našem prostoru njeno delo ima izuzetan značaj. Ona je prva osmislila i efektno sprovedla u delo plan ekonomskog osnaživanja žena na selu. Koristeći njihovo znanje i veštinu u izradi, platna, ćilima, odeće... ona ih je prilagodila evropskim standardima, što je omogućilo njihovu široku prodaju.

Zna se da je stajala iza mnogih akcija koje su imale za cilj borbu za prava žena, između ostalog otvaranje viših devojačkih škola u Novom Sadu, Pančevu, organizovanje mnogih ženskih udruženja, (čija je počasna

članica bila). Bila je prva predsednica Srpskog narodnog ženskog saveza i Kola srpskih sestara. U Evropskim okvirima je bila poznata kao borkinja za ženska prava. Danas znamo da je sarađivala (ili je poznavala) Carrie Chapman Catt, Ruskinju Gubarevič, a dok je Savka bila vodeća ličnost Srpskog narodnog ženskog saveza u posetu dolazi i Berta Papenhajm. Godine 1911. na poziv ugarskih feministkinja održala je predavanje o položaju žene u Srbiji, na kongresu feministkinja u Budimpešti i na VII Kongresu Međunarodnog saveza za žensko pravo glasa u Budimpešti 1913.

Dr. Zoran Đinđić, Premijer Srbije 2001–2003.

Govor održan na 10. Skupštinu Demokratske stranke

5-6. oktobar 2001.

Dame i gospodo, dragi prijatelji, poštovani delegati, otvaram 10. Skupštinu Demokratske stranke i želim vam dobrodošlicu u Beograd i pozdravljam sve one koji su iz Niša, Užica, Novog Sada, Šapca i ovoga puta ove godine svih opština u Srbiji danas ovde kao delegati 100 hiljada članova Demokratske stranke. Naravno, jasno je da je ova Skupština posebna i to posebna iz nekoliko razloga.

Prvi put održavamo Skupštinu Demokratske stranke u demokratskoj državi. U velikoj meri zahvaljujući vama. To prvi put ne samo u poslednjih deset godina već prvi put u poslednjih sedamdeset godina, u istinski demokratskoj Srbiji na njenom putu ka demokratskoj Evropi. Prvi put imamo 3500 delegata, i prvi put nam treba ova dvorana i za radni deo.

Takođe, ovo je prva Skupština Demokratske stranke u 21. veku za koju se nadamo da će našoj zemlji i našem narodu doneti više sreće nego što smo imali u prethodnom veku. Ovo je prvi put da skupština Demokratske stranke traje dva dana. Zbog tema o kojima raspravljamo, zbog veličine obaveza i zadataka koje su pred nama i zbog ideja, inicijativa koji naši članovi, delegati, naši organi i organizacije imaju, potrebna su nam dva radna dana da bi prodiskutovali sve ono što je potrebno Srbiji i sve ono što Demokratska stranka hoće i može da ponudi Srbiji. I naravno, danas je specijalni dan jer je pre godinu dana na današnji dan postalo moguće sve ono što sam prethodno rekao. Razmišljajući o tome na koji dan da održimo našu Skupštinu koja je trebalo da se održi ove godine, odlučili smo da je održimo upravo na današnji dan, da pokažemo da ne želimo da spavamo na lovorikama, da ne želimo da proslavljamo, da one velike datume želimo da iskoristimo za razmišljanje, želimo da iskoristimo za podelu odgovornosti među nama, da želimo da iskoristimo za to da još više i još kvalitetnije stvari učinimo za našu zemlju.

Dakle, ovaj peti oktobar se kao neki dobri duh nadvija nad nama i nad ovom dvoranom ali mi gledamo u budućnost. Mi hoćemo da sledeće godine petog oktobra Srbija izgleda mnogo bolje nego danas i da kada govorimo o prošlosti onda o njoj zaista govorimo kao o problemima koje smo rešili i koji su definitivno za nama. Zbog toga je na današnji dan ova Skupština radna. Naravno, velika je stvar za Demokratsku stranku da prvi put u novijoj istoriji ima svoje predstavnike vlasti na svim nivoima u ovoj zemlji, na lokalnom, na gradskom, na pokrajinskom, republičkom i na saveznom. Mislim da je u istoriji Demokratske stranke to nešto novo. Prvi put Demokratska stranka učestvuje u kreiranju budućnosti sudbine ovoga naroda svuda gde se donose važne odluke. Ne treba vama, koji ste deo tih procesa, posebno da naglašavam da se tu ne radi toliko o vlasti koliko se radi o odgovornosti. Malo vlasti u klasičnom smislu reči ima u Srbiji, uglavnom se radi o

preuzimanju teškog bremena odgovornosti tome da se donose odluke koje nisu uvek prijatne, koje su neophodne, da se staje iza njih i da se one sprovode.

Mislim da proces i budućnost promena koje smo započeli petog oktobra prošle godine u velikoj meri zavisi i zavisice od vaše odlučnosti, od vaših sposobnosti, od vašeg samopožrtvovanja u donošenju i sprovođenju tih odluka. Slogan iza koga se sve ovo dešava danas i sutra jeste „Osposobimo Srbiju za šanse i izazove 21 veka“, to je tema kojoj ćemo posvetiti današnji dan u kome raspravljamo u izveštaju o tome šta smo uradili, kako procenjujemo svoje rezultate, tako i sutrašnji dan kada donosimo novi program Demokratske stranke. To je naša misija. Da našu zemlju osposobimo da iskoristi svoju šansu u veku koji počinje, da izbegne rizike koje u prošlosti nije uspela da izbegne i da na kraju kada se bude pravio bilans prve decenije 21. veka da kažemo posle toliko decenija, posle toliko vekova srpski narod, Srbija prvi put imaju pozitivan bilans. O tom planu mi danas i treba da razgovaramo.

Naravno, zadatak je veliki i težak. Zatekli smo zemlju koja je u vrlo teškom stanju. Dovoljno je da kažem da ako bi čitav bruto nacionalni proizvod uzeli na jedno mesto on ne bi bio dovoljan da se isplate spoljni dugovi naše zemlje. Pa još jednu godinu da privređujemo, ništa da ne utrošimo, da ne živimo, to nije dovoljno da se isplate unutrašnji dugovi naše zemlje. Ne postoji u našem okruženju ni jedna zemlja koja je u takvoj ekonomskoj i takvoj finansijskoj krizi kakva je bila u Srbiji kada smo je zatekli. Ali mi nismo došli danas ovde, i mi nismo petog oktobra uradili to što je bilo potrebno da bismo se žalili, jer mi nismo znali šta zatičemo i zbog toga smo bili odlučni kada smo krenuli u promene. Mi želimo da rešavamo probleme, mi želimo da uradimo nešto i zbog toga smo danas ovde.

Svesni smo toga da Srbiji možemo pomoći da nadoknadi ono što je izgubljeno, a jako mnogo je izgubljeno, samo izuzetnim rezultatima. Običnim rezultatima, jedne obične stranke, jedne obične vlasti, jednog običnog načina vođenja politike mi ne možemo čak da se vratimo tamo gde smo bili pre deset godina. Pošto su naše ambicije da napredujemo, da stignemo razvijene zemlje, mi moramo da budemo svesni toga da su nam za ostvarenje tih ambicija potrebni izuzetni rezultati, nešto što nije svakodnevno i nešto čega nema dosta. Ne samo jedan rezultat nego mnogo izuzetnih rezultata koji su pred nama. Za izuzetne rezultate treba nam izuzetna organizacija i izuzetno požrtvovani ljudi. I zbog toga smo mi danas ovde i to je tema našeg današnjeg i sutrašnjeg rada i rasprave na našoj Skupštini. Mi želimo i mi smo odlučni da od Demokratske stranke napravimo i pretvorimo u tu izuzetnu organizaciju koja će svojim kvalitetom i svojom efikasnošću, svojim načinom rada omogućiti Srbiji da postigne izuzetne rezultate. I tu smo da se kao pojedinci jedni drugima zakunemo da smo mi ti koji ćemo u toj organizaciji uraditi to za Srbiju. I da će Srbija u veku koji je pred nama, a o mestu Srbije u tom veku delimično i mi odlučujemo, da će Srbija u tom veku biti mnogo srećnija nego što je bila u svojoj prethodnoj istoriji. To je naša obaveza i to je naš veliki zadatak.

Trominutni test

1. Pročitaj sve pre nego što uradiš bilo šta.
2. Napiši svoje ime u gornjem desnom uglu papira.
3. Zaokruži reč **"ime"** u drugoj rečenici.
4. Nacrtaj pet malih kvadrata u gornjem levom uglu papira.
5. Izgovori glasno svoje ime.
6. Napiši ponovo svoje ime ispod drugog naslova na ovom papiru.
7. Nakon prvog naslova napiši: **"DA, DA, DA"**.
8. Nacrtaj krug oko pete rečenice.
9. Napiši **"X"** u donjem levom uglu ovog papira.
10. Ukoliko ti se dopada ovaj test kaži: **"DA"**, u suprotnom kaži :**"NE"**.
11. Glasno izgovori svoje prezime kada dođeš do ove instrukcije.
12. Na desnoj strani ovog papira pomnoži 66 sa 7.
13. Nacrtaj pravougaonik oko reči **"papira"** u četvrtoj rečenici.
14. Ukoliko misliš da si dovede pažljivo sledila instrukcije, kaži: **"JESAM"**.
15. Na levoj strani papira saberi 69 i 98.
16. Broj naglas od 10 do 1 unazad.
17. Ustani, okreni se oko sebe i ponovo sedi.
18. Reci glasno: **"Pri kraju sam, sledila sam instrukcije!"**.
19. Ako prvica dođeš do ove instrukcije, kaži glasno :**"Ja sam liderka u praćenju instrukcija!"**.
20. Sada kada si sve pažljivo pročitala, kao što je rečeno u instrukciji broj 1. uradi samo instrukciju broj 2.

Materijali za trening su podržani direktnim bespovratnim sredstvima Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj materijala za trening je isključivo odgovornost Beogradskog fonda za političku izuzetnost, Centra modernih veština i Centra za podršku ženama i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD.